

700 let Třebichovice

V údolí Knovízského potoka, pod severním svahem třetihorní sopky, leží obec Třebichovice, v minulosti psána též jako Střebichovice. V letošním roce si připomíná 700 let od první písemné zmínky o své existenci.

Tu nejstarší zmínku nalezneme například v knize Augusta Sedláčka: „Hrady, zámky a tvrze“, kde je psáno: *Boleslav bezpochyby Smečno prodal a koupil je Vítek ze Smečna, jenž prodal r. 1324 dědiny své v Třebichovicích kapitule pražské...*

Jako další zdroj lze odkázat na článek učitele Josefa Švejdy s názvem „Církevní majetek a důchody před válkami husitskými na Slánsku“, kde uvádí, odkud které oltáře svatovítského chrámu měly své požitky (nadání). *V Třebichovicích měl nadání oltář sv. Markéty a oltář P. Marie od roku 1324...*

Zpočátku byla obec církevním majetkem, ale církev v období husitských válek o tuto državu přišla a obec se stává majetkem šlechtického rodu Martiniců, který sídlil ve vedlejším Smečně a vlastnil část obce již roku 1523.

Přestože první dochované písemné doklady o vsi Třebichovice pocházejí až z počátku 14. století, přítomnost člověka v těchto končinách můžeme datovat podle množství archeologických nálezů do dob mnohem starších.

Zdejší krajinu začali lidé osídlovat již v dávných dobách. Dostatek vody, kvalitní půda vhodná jak pro zemědělské účely, tak pro pastvu, a nad tím tyčící se *akropole* v podobě třetihorní sopky, která nabízela nejen výhled do

krajiny, ale také bezpečný úkryt pro lid, který tudy procházel a zakládal svá sídla.

Pod Vinařickou horkou byla archeology rozpoznána a vymezena kultura, která pak podle místa získala i svůj název – vinařický stupeň. Jednalo se o kulturní uskupení zformované v české kotlině v průběhu první poloviny 5. století a řadí se do období nazývaného dobou stěhování národů.

Literatura uvádí, že k nálezům docházelo zejména při těžbě cihlářské hlíny, např. v Landově cihelně ve Třebichovicích. Doloženo je pohřebiště a dva hroby nalezené v letech 1894 až 1895.

Zajímavá je zmínka objevující se v různých podobách zejména v regionálních tiskovinách:

Značnou pozornost vzbudily nálezy dvou lebek prehistorického člověka, které v letech 1884 a 1885 popsal prof. Dr. Fric. První pochází z Podbaby u Prahy, druhá z cihelny u Třebichovic. Lebka Třebichovická, se kterou byl nalezen i hnát nosorožce, byla označena dle znalce z podobného plemene jako Podbabská, avšak může náležeti době o něco mladší, ale bezpochyby viděli oba ti lidé ještě v Čechách nosorožce a mamuta.

Také při obdělávání zemědělské půdy nacházejí lidé četné poklady. Zápis v naší kronice popisuje, jak byl na políčku pod Strání objeven popelníkový hřbitov. Políčko patřilo usedlíkovi Františku Žďárskému z č. p. 9 a ten často při orání objevil popelnice nebo bronzovou ozdobu. Pozemek je na mapách označen číslem 463.

Proměnu krajiny lze sledovat zejména od druhé poloviny 12. století v souvislosti s kolonizačními procesy. Rostl počet obyvatel, rozvíjelo se zemědělství a řemesla, němečtí osadníci přinesli do země nové právní normy. Více lidí potřebuje více místa, zalesněné plochy musely ustoupit lidské činnosti. Formují se osady s uzavřenou zástavbou a krajina začíná získávat zcela nový ráz. Do konce 13. století získala krajina v českých zemích ráz se základními sídelními typy a s poměrně stabilizovanou komunikační sítí.

Podle tohoto vzorce lze usuzovat, že i u nás probíhal vývoj podobně. Do území přišli kdysi lidé, osadníci se svým vůdcem, který se mohl jmenovat Třebiech a jeho lidé, jak bylo tehdy zvykem, přijali do označení své osady právě Třebiechovo jméno. Ostatně takto to vykládá Antonín Profous ve svém lexikonu o místních jménech v Čechách:

„...zeměpisné jméno Třebichovice z mužského jména Třebiech. Původní tvar jména obce byl Třebichovici a znamenal ‚Třebiechovi lidé; resp. osada obydlená Třebiechovými lidmi‘. V průběhu času došlo k pravidelným hláskovým změnám, jejichž výsledkem je dnešní tvar Třebichovice“.

Profous dále připomíná lidový název obce Střebichovice, který ale nemá oporu v těch úplně nejstarších historických dokladech. Nejedná se tedy o nějaký původní tvar jména obce, bude to patrně zkomolenina, která vznikla ze spojení předložky „z“ a místního jména. Naši radní kdysi bouchli do stolu a rozhodli, že nadále bude používán jen název Třebichovice. Kronika o tom píše:

Dle dobrozdání c. k. okresního hejtmantství ve Slaném ze dne 11. ledna 1909 č. 3072 usneslo se obecní zastupitelstvo dne 30. 1. 1909 a místní školní rada dne 2. 2. 1909 na užívání pojmenování Třebichovice místo dosavadního obvyklého Střebichovice, aby výtkám v časopisech se vyhnula a poněvadž z Rozdělení země království Českého z roku 1854 strana 412 i Seznam obcí v Čechách z roku 1903 autenticky označení toto má...

Další teorie o vzniku názvu obce se pojí se skutečností, že nově příchozí lidé museli místo nejprve vyčistit od porostů, tedy vytríbit, vyklučit, vykácet a vymýtit neboli „tříbit“ či „třebit“. Proto Třebichovice. S touto myšlenkou se ztotožňuje řada měst a obcí, jejichž název obsahuje toto staročeské slovo.

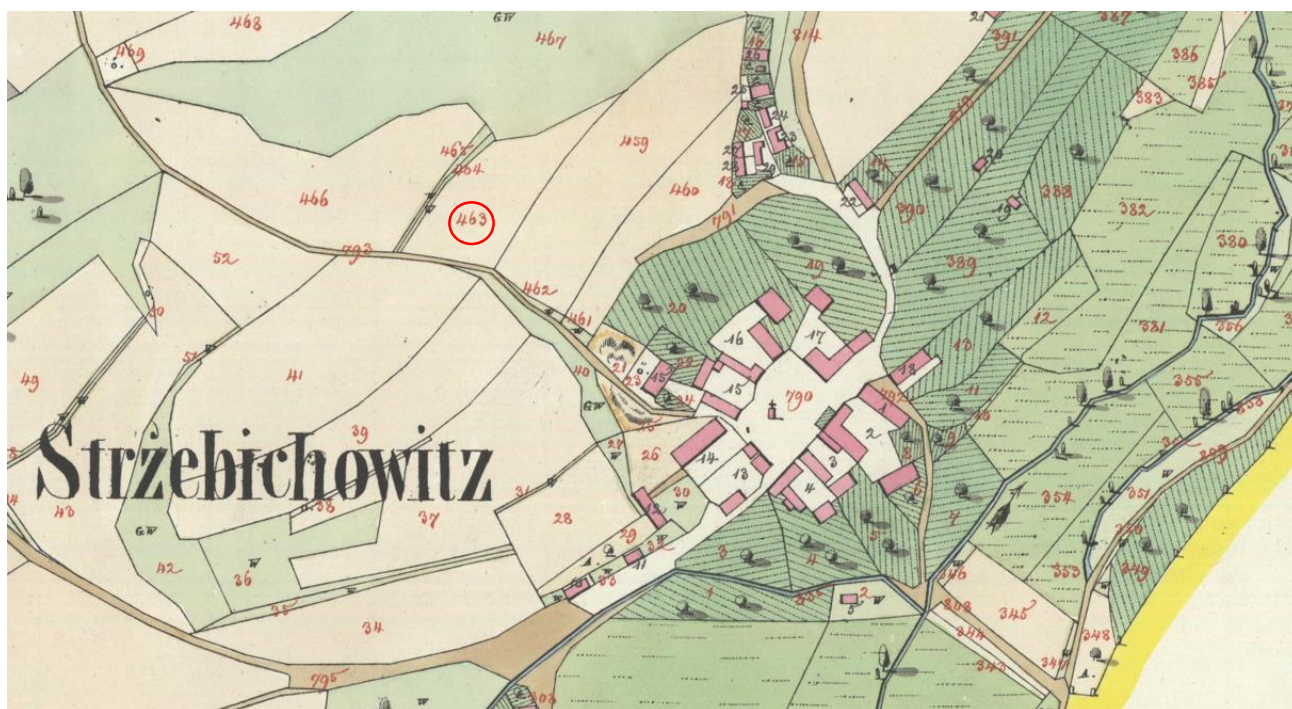
Pátrání po původu názvů může být suchopárná práce spojená s rozborem staročeských nebo i germánských slov, nebo také výlet do říše legend i úsměvných historek. Takže zkusme vyměnit měkké „i“ za tvrdé – a máme tu „třeby“, tedy místa určená pro obětiště pohanským bohům. Taková místa byla vždy situována na vyvýšeninách a jedna taková se tu přímo nabízí. Naplňuje představy o posvátné hoře, která ve všech kulturách představuje spojení mezi nebem a zemí, místo, kde přebývají bohové, kde je třeba vykonávat obětní rituály, uctívat bohy nebo poděkovat za úspěšný lov... Můžeme si tedy pohrát i s myšlenkou, že název naší obce má cosi společného s pohanskými obětišti...

Zvlněný terén s mozaikou drobných polí, hustá síť cest lemovaných stromovými alejemi, sakrální vesnická architektura - kaplička v centru obce, drobná architektura ve volné krajině - boží muka a křížky, organizovaná krajina, ekonomicky účelná a estetická, vyjadřující harmonické propojení člověka s přírodou, taková byla „barokní krajina“ jistě až do konce 18. století.

I. vojenské mapování – josefské prováděné ve 2. polovině 18. století zachycuje obec Střebichowitz nedaleko Smečna (Muncifaj), ze kterého vede stromovým lemovaná široká cesta do Slaného (Schlan). Na mapě je vyobrazena také stará obchodní cesta procházející přes Slaný.

Mapa vznikala metodou pozorovací, kdy vojenští důstojníci projížděli krajinu na koních a mapovali, co viděli. Pro nás je zajímavý údaj uvedený po straně mapy, kdy bylo v obci napočítáno 16 občanů, zemědělců, 81 chalupníků. Sčítání byli i koně, číslovka u nich je ale nečitelná.

Konkrétnější podobu obce lze vidět na mapě z roku 1840, tzv. císařské povinné otisky, které byly vytvářené přímo v terénu pomocí měřického stolu a později ručně kolorované. Vidíme zde již uspořádání domů okolo historické návsi.

Náves obklopují především zemědělské objekty s hospodářskými stavbami. Je zde i několik domů – chalup, drobnějších staveb bez hospodářského příslušenství. V roce 1840 obec podle mapky čítá nějakých 28 staveb (černá čísla), čísla červenými jsou značeny pozemky. Kroužkem je označen pozemek 463, kde mělo dojít k nálezu pohřebiště...

Historické návsi dominuje kaplička uprostřed. Drobná stavba čtvercového půdorysu se zvoničkou v mohutném štítě je památkově chráněna. Stavba pochází z konce 18. století. V loňském roce byla opravena a její interiér je využíván jako výstavní prostor. V prvních okamžicích roku 2024 se rozezněl svým hlasem nový zvon, který obec pořídila právě k připomenutí si význačného jubilea obce – 700 let od první písemné zmínky....

Číslem 1 a 2 je na mapce označeno dnešní č. p. 11, venkovská usedlost. Jádrem usedlosti (památkově chráněn je obytný dům s hospodářskou částí a ohradní zdí s branou) je dvoukřídlý dům s jednoduchou hladkou fasádou, krytý sedlovou střechou. Komplex byl postaven na počátku 19. století. Patřil rodině Krupkových, která hospodařila na mnoha polnostech. Josef Krupka byl do roku 1919 starostou obce.

Za kapličkou hospodařil sedlák Kratochvíl, jehož usedlost se nacházela v místech dnešní prodejny potravin a domů za ní. Na mapce je označená číslem 16. Nějakou dobu v něm sídlilo také místní JZD.

Součástí návsi byl také dům č. p. 4 – Grunclův statek, na mapce označen číslem 17. Pan Gruncl v něm provozoval hostinec. Naposledy se v něm točilo pivo v roce 1979. Demolice budovy začala 28. ledna 1980.

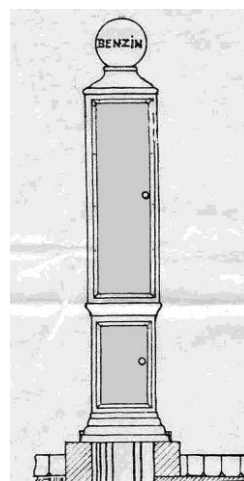

Obrátíme-li pozornost na opačnou stranu návsi, vidíme v pozadí hospodářskou usedlost pana Pochajbla, menšího rolníka v obci. Kolem roku 1925 tento dům odkoupil pan Stehno, mistr pekařský, který v domě provozoval svoji živnost až do roku 1952. Budova měla č. p. 24 a byla nákladem obce odstraněna v roce 2017.

Vlevo jsou pak statky pana Jágra č. p. 12 a 13, později pana Pospíšila. Na obou velkých domech byly umístěny v nikách sošky sv. Jana Nepomuckého. Přes obec v té době vedla pouze vozová cesta. V době deštivých dnů nešlo přes Třebichovice přejít suchou nohou.

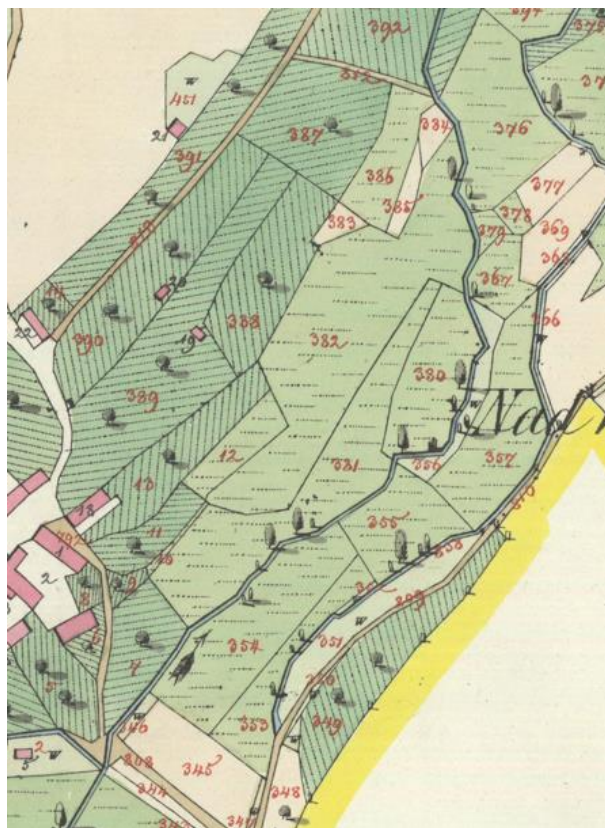

Obrázek z pozdější doby (snad 1873) zachycuje dům č. p. 30, který patřil na počátku minulého století Leopoldu a Hermíně Steinovým. Jednalo se o židovskou rodinu, která zde bydlela a provozovala *obchodní dům*. V roce 1930 dostali povolení ke zřízení stabilní benzinové čerpací stanice systému Rapid, jež stála před jejich obchodním domem. Během 2. sv. války byli Steinovi deportováni do koncentračního tábora. Vrátila se jen jejich dcera, která v roce 1949 prodala celou nemovitost včetně pozemků obci Třebichovice za celkovou částku 140 000 Kčs.

Na mapě vidíme také koryto potoka, který meandruje krajinou jinak, než je tomu dnes. Nese název Knovízský, ale naši předkové mu říkali Svatojiřský. Přitéká k nám z míst, kde stávalo slovanské hradiště a kde byl vystaven kostelík sv. Jiří. Odtud tedy název Svatojiřský či Svatojiřský.

Vinul se krajinou a roztácel kola mlýnů, které dávaly lidem práci a obživu. V obci a jejím těsném sousedství byste napočítali 5 mlýnů. O *Horním mlýně*, který se choulí za bývalé vinařické nádraží, mluví prameny již v roce 1338. Byl též nazýván *Vinopalovic*, snad že tu byla vinice či vinopalna. Do téhož roku spadá zmínka o dalším mlýnu zvaném *Proškovice mlýn*, který je dnes obklopen novou zástavbou. Oba leží v katastru Vinařic. Na okraji Třebichovic směrem k Sakům stojí další mlýnská usedlost. Mlýnu se říkalo *Paninský mlýn* (č. p. 16). Poslední 2 mlýny najdeme v dnešních Sakách, které patří k obci Třebichovice. Historie mlýna v *Podhájku* (č. p. 12), jinak označovaného jako *dolní sacký mlýn*, se začíná odvíjet již v 16. století, a to v souvislosti s koupí této usedlosti, kdy prodávajícím byl Jáchym Fouska Čimelický z Čimelic. V *hořejším mlýně* č. p. 10. byl v 16. stol. uváděn jako mlynář Matouš a jeho děti Anna a Jana.

Malebná barokní krajina se od druhé poloviny 19. století začíná díky rychlému nástupu průmyslové revoluce výrazně měnit. Industrializace spojená s rozmachem dopravy nápadně zasáhla do její podoby a zahájila po mnoha staletích novou etapu jejího vývoje.

Na přelomu 19. a 20. století i naše obec mění svou tvář. Rozvoj těžby uhlí v nedalekém Kladně a vznik železáren přivedl do obce nové obyvatele. Pracovní příležitosti nabízel také čedičový lom na Vinařické horce s drtírnou, do krajiny vstoupila železnice, aby umožnila rychlejší a především hromadnou přepravu surovin, výrobků a osob na velké vzdálenosti. Lidé našli práci v cihelnách, zejména pak v Schmidtové kruhové cihelně, z jejichž cihel byl postaven nejméně jeden zdejší dům. V roce 1891 byla vybudována středem obce silnice od Slaného do Kladna.

„Uhelno-řepařská“ lokálka a stanice Střebichovice – Vinařice

Samotná výstavba trati s pozdějším označením 11b (Kladno Dubí - Zvoleněves) začala 12. 6. 1885. První smíšený vlak v čele s lokomotivou IVc vjel do stanice Střebichovice - Vinařice o Vánocích roku 1886. Stanice měla staniční budovu s čekárnou 2. třídy, výtopnu pro dvě lokomotivy, vodárnu s uhelnou, dřevěné skladiště s rampou, strážní budku a kolejovou váhu. Kolejiště se skládalo z 5 kolejí dopravních, 2 manipulačních, 2 příjezdových k topárně a 1 vlečky.

Od roku 1889 lze hovořit o zlatém věku trati, jelikož díky spolupráci různých vlastníků tratí bylo možné dopravovat vytěžené uhlí z dolů až do Kralup nad Vltavou, a navíc se

začala v Knovízi a ve Pcherách nakládat cukrová řepa určená především pro zvoleněvský cukrovar. Zastávka Pchery-Saky byla zrušena a vznikly dvě samostatné zastávky Pchery a Saky. Trať byla v plném rozkvětu jak pro osobní, tak i pro nákladní dopravu.

V letech 1921–1959 z ní odbočovala vlečka k lomu stavitele Müllera. V prosinci 1945 byla zavedena osobní doprava až do železniční stanice Kladno Dubí. To otevřelo novou možnost pro cestující, kteří cestovali do Poldovky na Kladno.

Doprava byla na trati 11b zastavena 28. 5. 1982.

■ Nádražní budova železniční stanice Střebichovice - Vinařice

Škola

Až do roku 1905 byly Třebichovice přiškoleny k obecné škole ve Pcherách, v té době mající 5 tříd s 5 paralelkami. Cesta od nás vedla přes Saky, Humny do Pcher a byla pro školní dítku daleká a zimního času velmi neschůdná. *Proto pomýšlelo obecní zastupitelstvo na to, aby se ze Pcher naše obec vyškolila a svou vlastní školu si zřídila.* Návrh podal pan Karel Neumann, majitel Paninského mlýna. Návrh byl jednomyslně přijat a podány potřebné žádosti. 26. září 1904 dorazila do Třebichovic komise, která měla přezkoumat příčiny žádaného odškolení. Byla měřena vzdálenost od školy pcherské až k nádraží. Naměřeno bylo 4440 metrů.

Základní kámen ke stavbě školy byl položen 17. května 1905. V srpnu 1905 byla budova „zkolaudována“ a výnosem c. k. okresní školní rady z 14. září 1905 bylo dáno povolení, *by ve škole té dnem 1. října 1905 vyučování počalo.*

Ve školním roce 1905/1906 navštěvovalo školu celkem 168 dětí, v I. třídě 38 hochů a 49 dívek, ve II. třídě 47 hochů a 34 dívek.

K budově školy byla v 70. letech 20. století přistavena restaurace se společenským sálem. Dnes má v budově sídlo obecní úřad a knihovna.

■ Budova školy – slavnostní vysvěcení školy, 17. září L. P. 1905 v neděli o 3. hodině odpolední

Až do roku 1906 byly sloučeny obce Třebichovice s obcí Hrdlív v jednu obec. Po dlouhých jednáních zemský výbor království českého povolil, „*aby místní obec Střebichovice - Hrdlív rozloučena byla na dvě samostatné obce*“. Při dělení přišla tehdy obec Třebichovice o samotu Chvojinky, kde stálo hospodářské stavení č. p. 15.

31. 12. 1910 bylo provedeno v celé monarchii, tudíž i ve Třebichovicích, sčítání lidu. Sčítacím komisařem byl ustanoven řídící učitel Petr Zelenka. Bylo napočítáno 99 čísel popisných, z nichž č. 10 a 18 schází. Počet duší k tomu dni 912, z toho 455 mužů a 457 žen, všichni Češi.

Čedičový lom

V Třebichovicích byl také kamenolom se šterkovnou, kde se lámal a zpracovával čedič z Vinařické horky. První lomy zde byly odkryty několik let před počátkem 1. světové války, kdy pozemky vlastnil hrabě Clam-Martinič. Ten nechal zřídit na úpatí vrchu směrem k Třebichovicím úpravnu, postavil od lomu k úpravně svážnou dráhu, z ovčína se stal byt pro správce, zřídil zde kancelář, dílnu, kovárnu a skladiště. Po roce 1918 získal celý objekt stavitel Václav Müller ze Smečna.

Těžilo se v samém vrcholu horky, kde vznikl obrovský kaňon s mnoha soutěskami a na samém dně bylo nádherné jezírko s malými rybkami. Těžba kamene se prováděla odstřelem pomocí dynamitu se zápalnými šňůrami.

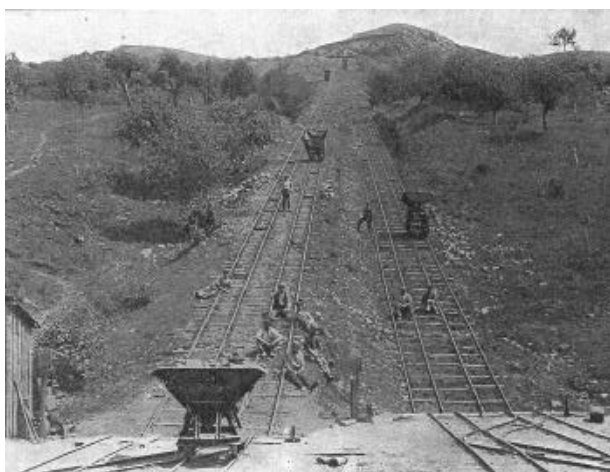
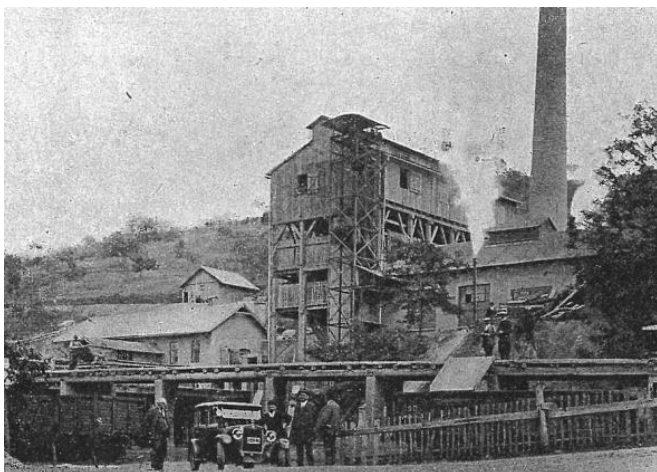
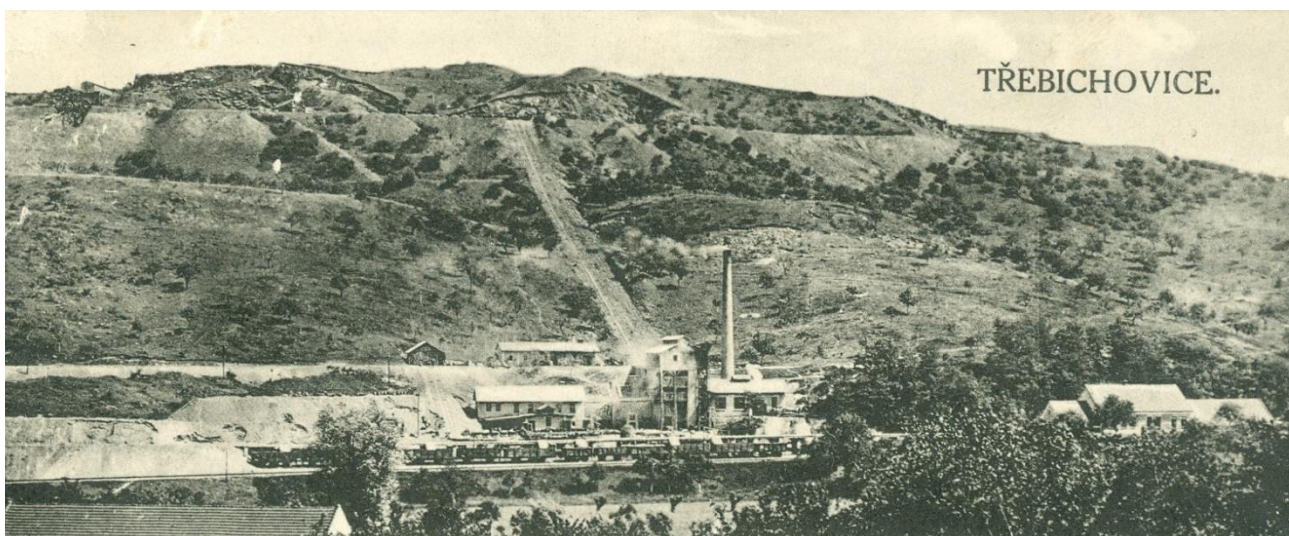
Vytěžený těžký čedičový kámen se v kocábkách, po úzkokolejné dráze, v soutěškách dopravoval k hlavnímu Brehmsu – svážné. Tento drcený kámen byl pak zavážen do přistavených nákladních vagonů a denně odvážen. Trať Třebichovice – Kralupy n/Vlt. byla v místech drtiče

dvoukolejná. Po skončení směny a odvozu plných vagonů byly přistaveny vagony prázdné a výhybka byla uzamčena. Taktéž byl těžkou závorou uzavřen a uzamčen vjezd do nádraží. Denně se odváželo asi 10 vagonů těžby. Lom ukončil svoji činnost ve druhé polovině 20. stol.

Dne 25. srpna 1949, těsně před poutí, byli vzrušeni obyvatelé nejen naší obce, ale i obcí okolních výbuchem spojeným s otřesem, který poškodil téměř všechny domy v obci. Občanstvo sběhlo se na místo výbuchu a to před kanceláře národního podniku čedičových lomů. Tam bylo zjištěno, že katastrofu zavinil inženýr Zástěra, který sem byl vyslán ministerstvem, aby znehodnotil jisté množství třaskavin, na které si zaměstnanci stěžovali, že je nemohou při trhání v lomech přivést k explozím.

Takřka na všech domech byla rozbitá okna a poškozeno mnoho střech, zvláště ty, které byly v přímém zásahu a nárazu vzduchu od místa výbuchu. Celkem byla vyčíslena škoda asi půl milionu tehdejších korun.

■ Čedičový lom na severní straně horky se svážnou

Hřbitov

Až do roku 1923 byli mrtví z naší obce pochováni ve Pcherách. Cesta od nás do Pcher byla dosti vzdálená a neschůdná, zejména v dobách, kdy do Sak vedla jen úvozová cesta. *Pro nemajetné občany bylo dosti obtížné a nákladné takový pohřeb vypravit. Nejhůře se tak dělo v zimě, kdy cesty byly zaváté sněhem, nebo v době tání, kdy byly plné bláta. Často se stávalo, že pohřební průvod v zimní době musel se ubírat pro neschůdnost cest z Třebichovic přes Vinařice do Pcher. To pak spouštěli zemřelého za šera do hrobu a hudebníci neviděli na noty. Tyto všechny okolnosti vedly k tomu, aby se zřídil hřbitov blíže.*

Byla navázána jednání se sousední obcí Hrdlív o zřízení společného hřbitova. Na rozhraní katastrů a v polovině cesty byl roku 1923 zřízen společný hřbitov.

U hlavního vchodu byl postaven památník na počest padlých vojáků v první světové válce. Slavnostně byl odhalen 20. července 1924. V roce 1946 byl přemístěn pro nedostatek místa od hlavního vchodu do zadní části hřbitova.

Schmidtova kruhová cihelna

Kruhová cihelna ve Třebichovicích vznikla po první světové válce na místě některé z pěti zdejších ručních cihelen. Podle zápisků v místní kronice ji roku 1928 nechal u silnice k nádraží postavit pan Karel Landa.

O rok později v roce 1929 zakoupil cihelnu pan Josef Schmidt pro výrobu speciálního cihlářského zboží, které se jinak muselo dovážet až z Moravy. Nový majitel provedl několik modernizací celého objektu. V areálu postavil obytný dům pro dělníky, zřídil umělé sušárny, zvýšil pohonnou sílu a rozšířil strojové zařízení. Kapacita

cihelny po všech modernizacích činila 5 až 6 milionů jemného cihlářského zboží ročně. Byl zde postaven jeden z největších komínů v Čechách vysoký 59 m.

Během druhé světové války sloužila cihelna Němcům jako skladiště zbraní. Když začalo pražské povstání, podařilo se místním odbojářům zajmout německou hlídku hlídající sklad a velkou část zbraní a munici pak vypravili vlakem do bojující Prahy, která rozhlasem volala o pomoc.

Ve Třebichovicích se cihly vyráběly až do roku 1979.

■ Schmidtova kruhová cihelna, před ní Proškův mlýn

ZRODIL SE SYMBOL

Nejen jmény, ale i symboly se obce od sebe navzájem odlišují. Obecní symboly vypovídají o historii obce, o místě kde leží, o kráse domova, který představuje pro jejich obyvatele.

Letos je tomu právě 10 let, kdy do obecního povědomí vstoupil nový symbol naší obce – Rozhodnutím č. 19 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 16. července 2014 byl obci Třebichovice udělen znak a vlajka.

Dvojice bleudlí jarních ve znaku obce zobrazuje místní přírodní památku "Třebichovická olšinka". Figurální schéma dvou květů na prohnutých a dole spojených stoncích s listy přitom současně připomíná figurální kompozici erbu dvou leken pánů z Mart inic, k jejichž panství Smečno se Třebichovice v minulosti počítaly.

Heroldská figura vlnitého břevna vyjadřuje polohu obce Třebichovice nad soutokem potoků Knovízského (nebo též Svatojiřského) a Svinařovského a polohu místní části Saky nad Knovízským potokem. Počet dvou bleudlí koresponduje s počtem místních částí obce.

Bledule jarní vítají jaro svými bílými kvítky, které se na krátkou dobu ukážou světu. Když se teplota vzduchu pohybuje okolo 8 až 10 stupňů Celsia, probudí se, vystrčí z cibulek velikosti lískového oříšku nejprve zelený stonek a na jeho vrcholu se zakrátko objeví zvonkovité bílé lístečky se žlutou ozdobou na konci. Tahle krása netrvá dlouho, během 14 dní odkvetou, uvadnou a schovají se zpátky do cibulky.

**PŘÍRODNÍ PAMÁTKA
TŘEBICHOVICKÁ OLŠINKA**

■ Třebichovice jak je ztvárnil v roce 2012 Slávek Karmazín na stěnu společenského sálu